

Inleiding. Een driehoeksverhouding

Niet zozeer het verschil in taal bepaalde eeuwenlang de verhouding tussen Wallonië, Vlaanderen en Brussel, maar wel de aanwezigheid van delfstoffen in de ondergrond van Wallonië. Dat had ook gevolgen voor Vlaanderen en – vooral – voor Brussel.

Dat is de basisstelling van dit boek, waarbij we meteen moeten opmerken dat de begrippen ‘Wallonië’ en ‘Vlaanderen’ zoals wij die nu gebruiken, van vrij recente komaf zijn. De naam ‘Wallonië’ stamt uit 1845, maar kreeg pas veel later een politiek-geografische betekenis. ‘Vlaanderen’ verwees naar het oude graafschap, niet naar het Nederlandstalige deel van België. Brussel was altijd al Brussel.

In de ondergrond van wat wij nu ‘Wallonië’ noemen, werd al gedolven onder het Spaanse, Nederlandse, Oostenrijkse en vooral Franse bewind, lang nadat de Romeinen met het werk waren begonnen. De Waalse ondergrond is – was – ongemeen rijk: galmei (waarvan zink wordt gemaakt), steenkool, leisteen, ijzererts, lood, zelfs goud, het zat er allemaal. De sporen van een eeuwenlange exploitatie zijn tot in de hedendaagse bossen aanwijsbaar. Zo is de Fondry des Chiens bij het stadje Nismes (onder Philippeville),

waar wel eens les in alpinisme wordt gegeven, geen natuurlijke kloof. Het is de diepe put die overbleef nadat al het ijzererts uit het gesteente werd gehaald. De heuvels achter het Palais des Beaux-Arts in Charleroi zijn geen natuurlijke heuvels, maar met berk en andere magere bomen begroeide sintelbergen. Sintelbergen bepalen ook zowat het hele uitzicht van de Borinage.

Deze natuurlijke ondergrondse rijkdom maakte van Wallonië gedurende de hele negentiende eeuw, en zelfs tot nog een paar decennia nadien, een van de rijkste en zowel sociaal als technologisch meest vooruitstrevende regio's van de hele wereld. Zoiets eist zijn tol, zoals mag blijken uit een opsomming van mijnrampen en andere zware incidenten uit die tijden in Wallonië – zoals die ook vandaag nog gebeuren in China, Thailand, Rusland, Vietnam of andere landen. Mensenlevens wegen niet op tegen de productiedruk.

Toch voelde de gemiddelde Waal zich in die periode goed, en hield hij of zij er tot vandaag een reputatie aan over van optimisme en goed leven, van onbekommerdheid om de dag van morgen.

Vlaanderen evolueerde anders. De Vlaming heeft een geschiedenis van honger en ellende achter de rug, terwijl het in diezelfde periode in Wallonië zo lekker liep. Het Vlaanderen van de negentiende eeuw was in het Europa van toen een rampgebied. Delfstoffen waren er niet, en de enige industrie die Vlaanderen toen rijk was, de textielindustrie, stortte in het begin van die verschrikkelijke

negentiende eeuw compleet in elkaar. Dat was het gevolg van mismanagement, protectionisme in de buurlanden en – vooral – de mogelijkheid voor de geldschieters om elders meer te verdienen, bijvoorbeeld in het nabije Wallonië. Vlamingen stierven op straat van honger, in sommige gemeenten controleerden de veldwachters de huizen om te zien of de inwoners nog in leven waren, en tegen het midden van de negentiende eeuw moest de helft van de plattelandsbevolking in Vlaanderen terugvallen op openbare steun.

Dat is allemaal verdrongen uit het Vlaamse collectieve geheugen. Maar in het nu extreem welvarende Waregem, waar uitdagend luxe geshowd wordt met renpaarden en extravagante dameshoeden, ligt nog ergens een Hongerstraatje. Het is die honger die honderdduizenden Vlamingen ertoe heeft aanzet om naar Wallonië te trekken. Daar ondergingen zij het lot van alle migranten van de eerste generatie, maar nadien hebben ze zich vrij vlot aangepast. Wallonië heeft dus al heel lang ervaring met het fenomeen ‘immigratie’. Vlaanderen leert daar nu pas mee omgaan.

En toen kwam de ommekeer. De Waalse mijnen en andere vindplaatsen van delfstoffen renderden niet meer. Delfstoffen zouden voortaan worden ingevoerd van overzee. Daarvoor zijn havens nodig, havens liggen aan zee, en in dit land grenst alleen Vlaanderen aan de zee.

De ommezwaai begon dus niet omdat de Walen plots lui werden en de Vlamingen hard begonnen te werken, maar omdat de markt – die van de holdings en de naam-

loze vennootschappen – zich naar de havens verplaatste. Maar hun zetel behielden die holdings meestal wel in Brussel. Wie niet blind is voor de realiteit, ziet trouwens dat datzelfde proces van delokalisering dat Wallonië heeft verarmd, nu in Vlaanderen merkbaar wordt. In de Kempen kan men er al over meespreken.

De winst gaat echter altijd naar dezelfden. Van de winst uit de delfstoffenindustrie is in Wallonië weinig of niets overgebleven. Wallonië kón nooit solidair zijn met Vlaanderen, het had daar de middelen niet voor. De winst ging immers naar Brussel, waar een Franssprekende bourgeoisie mee van de opbrengst uit Wallonië profiteerde, en hooghartig alles wat Vlaams was als minderwaardig beschouwde. In het naoorlogse Brussel leefden de Vlamingen in de catacomben, letterlijk een paar cafés rond de KVS.

Pas met Expo 58 kwam met een nieuwe generatie Vlaamse politici de kentering. Het Nederlands begon aan een succesrijke opgang, vooral in het stadscentrum. Nederlands spreken in Brussel staat nu 'chic'. Inmiddels vestigden de NAVO en Europa zich in Brussel, en deze internationalisering van de stad gebeurde op een vrij soepele wijze.

Decennialang drukte francofoon Brussel op wat men de 'Vlaamse Rand' ging noemen, de '*périphérie*' in het Frans, die achtereenvolgens zou worden verfranst, geïnternationaliseerd, ontnederlandst, en nu – zeer recent, en enkel volgens sommigen – ontfranst.

In deze driehoeksverhouding volgen we nu eerst Wallonië, dan Vlaanderen, nadien Brussel.